

Kovács Máté és a Könyvtártudományi Tanulmányok

BÉNYEI Miklós

A most olvasható tanulmány Kovács Máté születésének 110. évfordulója tiszteletére rendezett emléknapon (2016. november 11-én, Hajdúszoboszlón) elhangzott előadás szerkesztett változata.

Kovács Máté egész életműve egyértelműen tanúsítja, hogy pályafutásának minden állomásán kiváló szervezőnek bizonyult. Már középiskolai tanárként és még inkább a debreceni Nyári Egyetem titkáraként és főtitkáraként felvillantotta ilyen irányú képességeit. Ezeket először közoktatási vezetőként, majd a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban magas rangú főtitkárként, később államtitkárként teljesítette ki.¹ S folytatta a Debreceni Egyetemi Könyvtár élén, ahol felelevenítette korábbi tudományos ambícióit is. Könyvtárigazgatóként hamar felismerte, hogy egy tudományos könyvtár dolgozói felkészültségük révén alkalmasak kutatói tevékenység folytatására is, és ezzel jelentős mértékben hozzájárulhatnak a szorosabban vett könyvtári szakterületek színvonalas ellátásához. Sikerült kijárnia, elintéznie, hogy akkor egyedülálló módon a Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára – az ő szerkesztésében – évkönyvet adjon ki, egyes esztendőben két kötetet is, 1953–1957

között összesen hét kötetet. Miután a könyvtár magasán kvalifikált munkatársai mellé álltak, rövid idő alatt fontos könyvtártudományi műhelyt teremtett.² Noha konkrétan nem fejtette ki, mit ért könyvtártudomány alatt, a kifejezést következetesen használta, és tartalmát elég pontosan körülhatárolta. A „könyvtártudomány” tudomány voltát mindvégig hangsúlyozta, és ehhez a nézetéhez, felfogásához a belső és külső támadások ellenében is haláláig ragaszkodott.³ Ezen az elméleti-módszertani bázison állva, sőt megerősödve az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszékének vezetőjeként ugyanezt az álláspontot képviselte. Itt egy újabb könyvtártudományi műhely alakult ki körülte, elsősorban a tanszék főállású és mellékállású oktatóiból. A budapesti műhely – mint ahogy *Sebestyén György* részletesen kimutatta – számottevő eredményeket, köztük maradandó értékeket produkált.⁴ Gondoljunk csak professzor úr bibliológiai alapvetésére⁵, vala-

mint könyv- és könyvtártörténeti értekezéseire⁶, az írásbeli közlés folyamatáról és társadalmi jelentőségéről és összefüggéseiről kifejtett téziseire,⁷ a magyar könyv- és könyvtártörténeti szöveggyűjtemény máig sűrűn forgatott két kötetére,⁸ *Sallai István* és *Sebestyén Géza* (ő is a tanszék oktatója volt) nemzetközi visszhangot kiváltó könyvtáros kézikönyvének második kiadására,⁹ *Szentmihályi János* és *Vértesy Miklós* egyetemes bibliográfiai útmutatójára,¹⁰ *Kőhalmi Béla* tájékoztató-történeti áttekintésére¹¹ vagy a később befejezett dolgozatokra, mint például *Fülöp Géza* kandidátusi értekezésére.¹²

Szakmai berkekben is kevésbé ismert, hogy Kovács Máté nemcsak tanszékvezetőként az egyetemen, hanem a könyvtáros szervezetekben is szorgalmazta a könyvtári kutatásokat, azok felkarolását, támogatását. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete elnökségi tagjaként 1965 és 1970 között a Tudományos Bizottság vezetője volt, s egyebek között rögtön javasolta egy évkönyv kiadását, de ez – ma még ismeretlen okokból – csak később valósulhatott meg.¹³ Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsban az elnöki tisztség mellett vállalta a könyvtártudományi és kiadványi szakbizottság elnökségét is.¹⁴ Bár az OKDT iratanyaga egyelőre nem kutatható (remélhetőleg nem kallódott el, csak lappang valahol),¹⁵ Kovács Máté kéziratosa hagyatékában az elnöksége időszakából meglehetősen sok dokumentum fennmaradt eredeti vagy másolati példányban.¹⁶ Az iratok arról tanúskodnak, hogy többször kezdeményezte a könyvtárakban folytatott vagy folytatható, a mai (vagyis a mindenkori jelenbeli) könyvtári munka mindennapjainak gyakorlatát érintő tudományos kutatásokat, illetve azok eredményeinek közzétételét. Ha belenézünk a korabeli szakbibliográfia tételeibe, látható, hogy ekkoriban, a hatvanas évek első és második felében már elég kiterjedt a hazai szerzők és a feldolgozott témák köre.

Az OKDT élén első teendői közé sorolta a könyvtártudományi kutatások 1963–1965. évi programjának, a koordinálás lehetőségeinek megvitatását, amire 1962 decemberében került sor.¹⁷ Hazánkban első ízben történt meg a könyvtártudományi kutatások tervezése.¹⁸ A Tanács döntése nyomán a Művelődésügyi Minisztérium 1963. január 2-án meghirdette a könyvtártudományi pályázatot¹⁹, amelynek eredményeit, sorsát egyszer jó lenne tüzetes vizsgálat tárgyává tenni.

Kovács Máté másokkal együtt²⁰ felismerte, hogy a rendelkezésre álló publikációs fórumok nem elegendők. A könyvtárügy vezető munkatársai és tes-

tületei, valamint a minisztériumi irányítók érthető módon változtatni kívántak ezen. Amikor az OKDT ügyvezető elnöksége 1966. január 22-én a Tanács kiadványairól és azok távlati tervéről tárgyalt, az előadó *N. Rácz Aranka* javaslatai között felvetődött egy könyvtártani vagy/és könyv- és könyvtártörténeti tanulmánykötet-sorozat ötlete, ekkor még *Tanulmányok a könyvtárügy, a bibliográfia és a dokumentáció köréből* címmel. A stencilezett meghívóra Kovács Máté ceruzával ráírta, feltehetően mint véglegesnek ajánlott címet: „OKDT Évkönyve fél éves”.²¹ Három héttel később, 1966. február 11-én a professzor úr előterjesztésében az OKDT megvitatta és jóváhagyta a könyvtártudományi kutatások aktuális, 1966–1970-re érvényes ötéves programját.²² A rendszeres időközönként megjelenő tanulmánykötet majdani tartalmát a kutatási terv szelleméhez kívánták igazítani.

Világosan mutatja ezt Kovács Máté egyik, 1968. február 14-én kelt gépirata, amely az 1968-ra vonatkozó javaslatokat foglalta össze, *Az OKDT kiadványi tevékenysége* címmel. Itt a következőket írta: „A tanulmánykötetek célja, hogy publikációs lehetőséget adjon olyan nagyobb kiérlelt tanulmányoknak, amelyek folyóiratba nem férnek bele és önálló kiadványként való megjelentetésük nem indokolt. Itt megjelentethetők lesznek a Tanács valamely fórumán megtárgyalt és közlésre érdemes témák tanulmány formájában való feldolgozásai, az országos kutatási tervben elkészült fontosabb tanulmányok és a legsikerültebb pályaművek. A tanulmánykötetek lehetnek vegyes tartalmúak, de közölhetnek egyes nagyobb témakörökre vonatkozó tanulmányokat is.”²³ Eleinte úgy volt, hogy az első, vegyes tartalmú kötet 1967-ben jelenik meg; az imént idézett szövegben úgy említi, hogy „sajtó alatt van”.²⁴ Egy korábban, valószínűleg még 1967 nyarán keletkezett feljegyzésén már a kiadvány közelebbi – majdani – címét is megjelölte: *Könyvtártudományi Tanulmányok 1967*. Ugyanitt az előzetes tartalomjegyzék is olvasható.²⁵ A cím kérdése nyilván hosszas, kemény és sokágú – az ismert feljegyzések szerint nem is elsősorban testületi üléseken lefolytatott – vitákban dőlt el.

Végül az OKDT úgy döntött, hogy olyan évkönyvet ad közre, amely címében is hordozza a könyvtártudományi jelzöt. Tehát az a Kovács Máté által is határozottan és következetesen képviselt, a nyugati-európai, az észak-amerikai és az ekkor taktikai okokból is gyakran hivatkozott szovjet szakirodalomban általánosnak mondható felfogás kerekedett felül, hogy a könyvtári munka elméleti és történeti vonatkozásainak, külföldi kapcsolatainak és az olvasási folyamat

szociológiai, pszichológiai, pedagógiai vizsgálata tudomány. Noha sehol sem esett erről szó, a későbbi recenziók, kritikák sem utaltak rá, voltaképpen a döntés egy újabb, ezúttal jóval tágabb munkatársi gárdát mozgósító könyvtártudományi műhely lehetőségét hordozta magában. Kovács Máténak valóban volt ilyen szándéka, a fennmaradt levelek arra utalnak, hogy elsősorban a tanszéki munkatársait, volt egyetemi hallgatóit és doktoranduszait, valamint a könyvtárigazgatók kutatói hajlamot mutató csoportját kívánta megnyerni az ügynek.²⁶ Mindazonáltal ez a törekvése – bocsássuk előre – csak részben, töredékesen valósult, valósulhatott meg, mert sokféle szempontot, sokféle érdeket figyelembe kellett vennie, és váratlan, korai halála is megakadályozta a kiteljesedést.

Mivel a rendelkezésre álló terjedelem kötött, nincs mód az évkönyv – az egyszerűség kedvéért nevezzük csak így, hisz a kortársak is így nevezték – történetének részletes ismertetésére, főleg nincs beható tartalmi elemzésére, ezúttal, legalábbis egyelőre csupán a vázlatos áttekintésre tehető kísérlet.

Az évkönyv-sorozat elindítása nem ment könnyen. Sőt, az 1967-es kötetéről hamar le kellett mondani. (A felkért vagy kijelölt – mert a profilírozott kiadói struktúrában a könyvtári kiadványok eleve hozzá tartoztak – Népművelési Propaganda Iroda igazgatója, Nemes Iván az 1967. február 11-én Kovács Mátéhoz intézett levelében meg sem említette az adott évre tervezett kiadványok között.)²⁷ Az OKDT könyvtártudományi és kiadványi szakbizottsága 1967. június 28-án kész tényként vette tudomásul, hogy az évkönyv csak 1968-ban jelenhet meg. Kovács Máté akkor elfogadott elképzelései szerint 1969-ben jubileumi kötet születne az ELTE Könyvtártudományi Tanszéke fennállásának 20. évfordulója alkalmából az oktatók tanulmányaiból és a hallgatók legjobb szakdolgozataiból.²⁸ Ilyen formában azonban sem ez, sem a Tanács által 1970-re tervezett tematikus kötet (A közművelődési könyvtárak problémái köréből) nem valósult meg.²⁹

Kovács Máté 1967 őszen kétszer is levelet küldött a Népművelési Propaganda Iroda igazgatójának a következő évben kiadandó kötet tárgyában. Október 26-án azt közölte, hogy a „*tervbe vett tanulmányok egy része elkészült, más része pedig remélhetőleg néhány héten belül szintén kész lesz.*” Ezért kérte a szerződések megkötését;³⁰ november 27-én a saját tanulmányára vonatkozó szerződést küldte vissza azal, hogy december közepére befejezi a közleményt, egyúttal jelezte, hogy három újabb tanulmány készül

(ezek közül Páldy Róbert írása nem jelent meg). Tudatta azt is, hogy a két szerkesztő (ő és Rác Aranka) látták, véleményezték a beérkezett dolgozatokat, de szaklektorok közreműködését is javasolta, kérte.³¹ Az 1968-as kötet közzététele sem lehetett zökkenőmentes. Noha 1968. április 26-án a Művelődésügyi Minisztériumban a Molnár János miniszterhelyettes vezette főosztályvezetői értekezlet előtt Kovács Máté a közeljövő kiadványtermékeként emlegette a tanulmánykötetet³², az OKDT 1968. november 11-én kelt körlevelében még mindig „*sajtó alatt van*” kitételrel szólt az immár *Könyvtártudományi Tanulmányok* című kötetéről. Jelezte, hogy a következő kötetek előkészítése is folyik. Az alighanem propagandaanyagként szétküldött körlevél a kiadvány célját az alábbiakban fogalmazta meg (egyébként ennek hangütéséből is kicseng a fentebb említett műhely-teremtés szándéka): „*A tanulmánygyűjtemények olyan nagyobb terjedelmű cikkeket adnak közre, amelyek elsősorban a mai magyar könyvtári kultúra, bibliográfia és dokumentáció fontos problémáit igyekeznek megvilágítani, alapos tényfeltárás alapján elmélyedő elemző és értékelő munkával. Szívesen vennénk, ha közreműködésére is számíthatnánk és kérjük, hogy a közlésre szánt és javasolt témáról előzetesen tájékoztatni, ill. elkészült, de még nem közölt tanulmányát az OKDT Könyvtártudományi Tanulmányok szerkesztőségének eljuttatni szíveskedjék.*” Megadta a pontos címet is, az ELTE Könyvtártudományi Tanszék professzori irodáját.³³ Közben, ez év júliusában megírta a kötet, illetve a sorozat bevezetőjét; július 22-én levélben küldte át a társszerkesztőnek, Rác Aránaknak, aki a Művelődésügyi Minisztériumban dolgozott. Három kérése is volt: mutassa meg a gépiratot Kondor Istvánnak, a Könyvtárosztály vezetőjének (nemigen tett észrevételt, mert nyomtatásban változatlanul jelent meg a szöveg); a Népművelési Propaganda Irodának írja meg, hogy az egyes tanulmányokból készítsenek száz-száz különlenyomatot; a kötetet 800 példányban nyomassák.³⁴ A NPI nyomdája késlekedett, Kovács Máté csak 1969. január 5-én tudta visszaküldeni a bevezető és saját tanulmánya korrektúráját. Komoly aggodalommal, mert rengeteg hibát talált; kissé bosszúsán meg is jegyezte: „*Ilyen munkával nem lehet a nyilvánosság elé lépni. Levonás előtt feltétlenül látni szeretném az egész kötet anyagát.*”³⁵

Az eleve ennek szánt sorozat első kötete *Könyvtártudományi Tanulmányok 1968* címmel, az OKDT 26. számú kiadványaként, a Népművelési Propaganda Iroda gondozásában jelent meg 1968-as impressz-

szummal.³⁶ Valójában jóval később, 1970 legelején, a Magyar könyvtártörténeti kronológia adata szerint január 8-án látott napvilágot.³⁷ A vaskos, mintegy 610 oldalnyi könyvet az OKDT elnöke, Kovács Máté és titkára, Rácz Aranka szerkesztette. (Ők voltak egyben a lektorok is.) Az indítás indokairól és a tervekről, elképzelésekről Kovács Máté a *Bevezető* lapjain tájékoztatta a szakmabelieket, az olvasókat. Meggyőzően érvelt egy ilyen szakkiadvány szükségessége mellett. Kifejtette, hogy míg a nagy múltú, igen színvonalas *Magyar Könyvszemle* az írás-, a könyv-, a sajtó- és a könyvtártörténet tényeit, folyamatait taglaló közleményeknek ad helyet, a *Könyvtáros* a könyvtári publicisztika egyre igényesebb orgánuma. A szakágazati lapok az illető szakterület problémáival foglalkoznak, a könyvtárelmélet általános kérdéseit elemző tanulmányok egyetlen közlési helye a *Könyvtári Figyelő*, ez viszont folyóirat lévén, csak a kisebb terjedelmű, egy nyomdai ívnel rövidebb írásokat fogad el. Bízott abban, hogy a könyvtárosok szívesen adnak tudományos igényű, terjedelmesebb írásokat e tanulmánygyűjtemény (és folytatása) számára. (Természetesen az akkori politikai-ideológiai elvárásoknak megfelelően leszögezte, hogy a témák feldolgozása a marxista társadalomtudományi szemlélet alkalmazásával fog megtörténni.) A szerkesztők átfogóbb, részletesebb, elemzőbb, akár két ívnel is hosszabb, kifejezetten elméleti tanulmányokra gondoltak. A sorozat darabjai évente-kétévente, majd esetleg sűrűbben jelennének meg. Felvillantotta a tematikus összeállítások későbbi esélyét, és szólt az előre elkészülő különlenyomatok szükséges voltáról is. Úgy vélte, „a gyűjteményes kötet egyéssé magában az önálló kiadvány, a sorozat és a folyóirat előnyeit”, vagyis „mint kiadványfajta tehát rugalmas forma, sok lehetőséget rejt magában”. A vállalkozástól többféle hasznot reméltek: a publikációs lehetőségek bővülését, a könyvtárosok szakmai önképzésének előmozdítását, a könyvtári gyakorlati munka minőségének továbbfejlesztését, és – magától értetődően – azt, hogy „segítője lehet a könyvtártudományi szakkutatás fejlődésének.”³⁸

Az első kötet tartalma és tematikai összetétele világosan jelezte, hogy a sorozat képes, illetve képes lesz a magyar könyvtári kultúra egészét átfogni. A nyolc tanulmány közül az első tudományelméleti témát dolgozott fel (Kovács Máté: A könyvtárszociológia alapproblémái³⁹), egy a szakkönyvtáraknak a tájékoztatásban játszott szerepével (*Pataky Ernő*⁴⁰), egy az egyetemi könyvtárak szolgáltatásainak elemzésével (*Héberger Károly*⁴¹), egy a közművelődési könyvtá-

rak gazdasági működésével (*Urbánné Horváth Júlia és Urbán László*⁴²), egy a járási könyvtárak fejlesztésével (*Kertész Gyula*⁴³), egy a vidéki bejáró munkások művelődési helyzetével (*Varga Béla*⁴⁴), egy a kis-községek könyvtári ellátásával (*Katsányi Sándor*⁴⁵) foglalkozott, az utolsó történeti közlemény az 1947-es könyvtári törvénytervezet alapelveiről (*Sebestyén Géza*),⁴⁶ amelynek időszerűségét az adta, hogy már ekkor megkezdődött a hatályos könyvtári törvényerejű rendelet előkészítése. Ezt a sokszínűséget⁴⁷ és a könyvtárügy egységének demonstrálására irányuló törekvést⁴⁸ emelte ki a kritika is (*Pálvölgyi Endre*, illetve *Kiss István*); s az előbbi recenzens célzott a tematikus szerkezet várható előnyeire.⁴⁹ Az egyes tanulmányok fogadtatása viszont ellentmondásos.⁵⁰

A második kötet, a *Könyvtártudományi Tanulmányok 1969* szintén jókora időbeli késéssel jelent meg: 1970-es impresszummal ugyan, de csak 1971 áprilisában.⁵¹ A szerkesztők ugyanazok, ám bekapcsolódott egy harmadik lektor is, *Futala Tibor* a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályától.⁵² Kovács Máté valamikor 1970 elején-tavaszan küldte át az *Előszó* gépelt szövegét a minisztériumba a frissen megjelent 1968-as kötet kíséretében.⁵³ A rövid előszó elején megnyugodva állapította meg, hogy a szerzők mindegyike „mai könyvtári kultúránk valamely fontos területét vagy problémáját igyekszik elemezni és megvilágítani.” Előjáróban három körülményre akarta felhívni az olvasók figyelmét. Először is arra, hogy „a közlemények [...] a szerzők személyes érdeklődését, felfogását és értékelését tükrözik”, ugyanakkor (és ez a második megjegyzése) az itt közölt írások „nagyobb részét az illetékes szakmai testületek előzetesen megvitatták.” Harmadszor arra utalt, hogy sikeresnek látszó kísérlet történt („egy lépéssel közelebb jutotunk”) a tematikus szerkezet megvalósulása felé.⁵⁴ A kötet első, valamivel terjedelmesebb része ugyanis a könyvtárosképzés és -továbbképzés tárgykörét ölelte fel hat szakértő tollából. Kovács Máté tanszékvezető professzorként az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődését és a jelen megoldandó feladatait foglalta össze.⁵⁵ *Csendes János* a középfokú, azaz a tanítóképző intézetekben folyó képzésről,⁵⁶ *Vadász Ferencné* pedig a szakmai továbbképzésről⁵⁷ írt. A teoretikus hajlamú *Csűry István* tanulmányának címét érdemes szó szerint idézni: „Az ismeretközlési folyamat ellentmondásai és a könyvtári-információs tevékenység”.⁵⁸ Lényegesen gyakorlatiasabbak a minisztérium munkatársai: *Futala Tibor* a közművelődési könyvtárosok pálya-követelményeiről⁵⁹, *N. Rácz Aranka* – itthon alighanem elsőként, széles körű

nemzetközi kitekintéssel – a gyermekkönyvtárosok hivatásáról és képzésükről értekezett.⁶⁰ A második rész tartalmilag inkább az első kötet folytatása volt. A négy tanulmány igencsak izgalmas kérdéseket feszegetett. *Galántai Béla* a tudományos-technikai forradalomnak a könyvtárakra gyakorolt hatását vizsgálta,⁶¹ érintőlegesen sejtetve a már kibontakozóban lévő számítástechnikai áttörés távlatait. *Walleshausen Gyula* a könyvtárvezetés nálunk addig alig tárgyalt elméletét tekintette át.⁶² *Arató Attila* és *Simon Zoltán* a kiemelt községi könyvtárak akkor sokakat izgató helyzetét vette szemügyre a nagyközséges megyékben.⁶³ *Iszlai Zoltán* egy máig aktuális témával, a felnőttnevelés és a közkönyvtár összefüggésével kapcsolatban kívánt néhány gondolatot papírra vetni.⁶⁴ Első ízben kapott helyet a sorozatban bibliográfia, az egyetemi könyvtárszakon készült szakdolgozatok és ún. kisdoktori disszertációk jegyzéke (*Dér Mária* és *Voit Krisztina* összeállítása),⁶⁵ egyébként ennek a műfajnak is lett folytatása. A kritikai visszhang összességében ismét kedvező volt, bár volt aki – nevezetesen *Bereczky László* – hiányolta a könyvtárosképzés témakörének összefoglalását.⁶⁶ Kiss István az oktatás ügyét rendkívül időszerűnek tartotta, hiszen az – még sokan emlékezhetünk rá – éppen a „forrongás állapotában” volt.⁶⁷

Még 1969 nyarán úgy volt, hogy a sorozat harmadik kötete a korábbi elgondolásoknak megfelelően évfordulós tematikával lát napvilágot. Kovács Máté 1969. július 23-án körlevélben kért írásokat,⁶⁸ pár hét múlva, augusztus 13-án a Népművelési Propaganda Iroda igazgatóját is ilyen értelemben tájékoztatta.⁶⁹ Egy másik, kézzel, ceruzával írt feljegyzése – amely az 1970-es iratok között található – a közlendő tanulmányok címét is felsorolta. (A leendő szerzőket nem.)⁷⁰ A hagyaték 1972-es palliumába beosztott kézzel, ceruzával rögzített iratai között is akad egy, amelyik a *Könyvtártudományi Tanulmányok 1970* cím alatt jelzi, ő mit akart közzétenni az évfordulós kötetben: „*A magyar olvasási kultúra alakulása a szocializmus alapozásának időszakában*”.⁷¹

Vagy a várt dolgozatok nem születtek meg – nincs nyomuk legalábbis a kéziratos hagyatékban –, vagy a kiadó (a nyomda) tétlenkedett, a harmadik kötet egészen eltérő tartalommal jelent meg. Noha az évkönyv-jelleg egyelőre megmaradt, ez már műfajilag lényegesen különbözött az első kettőtől. Az OKDT elnöksége – nyilván a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályával egyetértésben, egyeztetve, hisz az előszót az osztályvezető, Kondor Istvánné jegyezte – úgy határozott, hogy az 1970. december 15–17-én

lezajlott III. országos könyvtárügyi konferencia teljes dokumentumanyagát (továbbra is Kovács Máté és Rácz Aranka szerkesztésében) a sorozat harmadik darabjaként *Könyvtártudományi tanulmányok 1970* címmel adja közre.⁷² Így is történt, bár a kiadvány megint késve, 1971-es impresszummal⁷³, de csak 1973-ban, vagyis az alapító szerkesztő halála után hagyta el a nyomdát⁷⁴. Kétségkívül fontos forrásközlés (tézisek, ajánlások, megnyitó beszéd és bevezető előadás, a vita összefoglalása, a zárszó)⁷⁵, a szakértő bizottságok által összeállított előkészítő anyagok jó része tanulmány-értékű⁷⁶, sőt két valódi tanulmány⁷⁷ is olvasható, és hozták a kapcsolódó cikkek, tanulmányok bibliográfiáját⁷⁸ is, de végül mégis csak erőltetettnek látszik a sorozatba illesztése. Az egyetlen ismertetés szerzője, *Kiss Jenő* ezt nem helytelenítette, viszont hibául róta fel a késedelmes közzétételt, a hozzászólások kihagyását és az egyéni szerzőktől származó előkészítő tanulmányok közötti válogatást, továbbá azt a formai bakit, hogy az ülések pontos idejét és helyét nem közölték.⁷⁹

A következő, negyedik kötet (*Könyvtártudományi Tanulmányok 1971–1972*) írásai csak két év alatt gyűltek össze, és újabb két esztendő elteltével, 1974. június 17-én kerülhettek az olvasók kezébe.⁸⁰ Noha Kovács Máté neve még mindig szerkesztőként szerepelt a címlapon – igaz, kereszttel jelölve –, ő már alig-alig végzett érdemi munkát. Igaz, 1971. szeptember 23-án az OKDT nevében szétküldött egy körlevelet, amelyben a könyvtárak kutatási tervei alapján kéziratosokat kért.⁸¹ Két másik feljegyzésében az 1971-es kötetet a gyermek- és ifjúsági olvasóknak és könyvtáraiknak, az 1972-est *A könyvtárak az országos információ-rendszerben* címmel kívánta kiadni. Még 1973-ra is tervezett; a Népművelési Propaganda Iroda igazgatójához 1972. augusztus 14-én írt levelében egy vegyes tartalmú tanulmánygyűjteményt jelzett, egy másik feljegyzésében *A könyvtárak és a könyv-, folyóirat-, hírlapkiadás és terjesztés közös kérdései* címmel tematikus kötetben gondolkodott.⁸²

A napvilágot látott kötetben elmaradt az előszó, nem sikerült folytatni a tematikus szerkezetet sem, sőt tartalmilag ez a leginkább heterogén kötet (szakirodalmi igények regionális ellátása, iskolai könyvtárak fejlődése, a nemzetközi szabványosított könyvszámolás hazai bevezetése, reportállomány-katalógus számítógépes előállítás, a magyar nyelvű műszaki tezausz, könyvtár-statisztikai összefüggések, szabadidő és olvasás, a mai falu könyvtári ellátása).⁸³ Az első recenzius, *Vétesy Miklós* kedvezően nyilatkozott a közlemények színvonaláról és a kötet tartalmi

sokoldalúságáról.⁸⁴ Csúry István szintén elismerte, hogy a sorozat „hivatást teljesít”, de kétségbe vonta a „könyvtártudomány” létét, szerinte sem a német történelmi megközelítés, sem a pragmatikus amerikai library science, sem – és ez az előzmények után⁸⁵ kissé érthetetlen, megkésett vágás az elhunyt Kovács Máté felé – „a pozitívista szcientizmus ízlése szerint körülhatárolt bibliológia” szempont nem fogadható el.⁸⁶ (A szovjetek által preferált marxista felfogást nemigen volt ildomos bírálni.)

Az OKDT sorozata Kovács Máté halála után is folytatódott egy ideig. Ugyanakkor jól érzékelhető profilváltás ment végbe. Az ötödik kötet – *Könyvtártudományi Tanulmányok 1975 – Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának anyaga* alcímmel ismét egy szakmai rendezvény előadásait és hozzászólásait tartalmazta.⁸⁷ Közben felerősödtek azok a szkeptikus hangok, amelyek szerint tulajdonképpen könyvtártudomány nincs, csupán könyvtári kutatások,⁸⁸ kissé precízebben, tudományos módszerekkel végzett, új elméleti eredményeket is hozó könyvtártani és más szaktudományok területén folytatott vizsgálódások léteznek.⁸⁹ Közvetlenül azért megjegyzendő, hogy a kételkedők hivatalos úton vagy nyomtatásban közzétett írásban nem kifogásolták a Könyvtártudományi Tanszék vagy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ elnevezést, mint ahogy egyszer még a most tárgyalt sorozat címét is meghagyták.

Még a professzor úr halála előtt az OKDT átszervezte a szakbizottsági rendszerét, és 1972. április 25-től kezdve – kifejezetten a Művelődésügy Minisztérium Könyvtárosztályának kérésére⁹⁰ – már csak Kutatáspolitikai szakbizottságot működtetett, vagyis elhagyták a „könyvtártudományi” jelzőt.⁹¹ Mindazonáltal az új, az évtized második felére érvényes kutatási program előkészítő tanulmányait (és magát a programot) a borítólapon még *Könyvtártudományi Tanulmányok 1973–1975* címmel, de a már itt is feltüntetett, tehát erőteljesen hangsúlyozott *Könyvtári kutatások* alcímmel jelentették meg, 1978-ban. A címlapon már ez utóbbi volt a főcím, és alatta a *Tanulmányok a könyvtári kutatások fejlesztésének koncepciójához és távlati programjához* az alcím.⁹² A kiadványt a szakbizottság új elnöke, *Havasi Zoltán* szerkesztette, és ő írta az előszót is. Meglepő módon nem szólt az előzményekről, meg sem említette Kovács Máté nevét. Mintha a bevezetés is, a kutatási program is, a közlemények többsége is azt sugallná, tudatosan eltérnek az előző elnök szemléletétől. A viszonylag karcsú, még háromszáz oldalt sem számláló kötetben

csak egyetlen írás foglalt állást Kovács Máté könyvtártudományi öröksége mellett, bár *B. Nagy Ernő* sem hivatkozott rá.⁹³

E már-már elfelejtett sorozat emlékezetbe idézése talán arra is figyelmeztethet – elsősorban a könyvtár- és információtudomány elméleti vonatkozásai iránt vonzó fiatalabb kutatókat –, hogy érdemes és célszerű lenne alaposabban feltárni a „könyvtártudomány” megítélésének történeti alakulását, különösen az elmúlt fél évszázadban. Ha ez megtörténne, pontosabban láthatnánk a Könyvtártudományi Tanulmányok, egyáltalán Kovács Máté helyét a magyar könyvtári kultúra, közelebbről a hazai könyvtártudomány vagy – akinek úgy tetszik – a magyarországi könyvtári kutatások fejlődésében. Addig is megkockáztatható az az állítás, amit talán a mostani futólagos áttekintés is érzékeltetett, a sorozat tevőleges, érzékeny és hasznos hozzájárulás volt a magyar könyvtártudományi gondolkodás, és ezen keresztül a magyarországi könyvtári gyakorlat továbbfejlesztéséhez; utólag visszanézve az itteni közlemények egy része joggal tekinthető a mai könyvtár- és információtudomány előzményének. Több évtized távlatából is igazolódni látszik Kovács Máté óhaja, amelyet a sorozat második kötetében, az előszó zárómondataként így fogalmazott meg: „*Reméljük, hogy ezek a tanulmányok az olvasókat a felvetett problémák továbbgondolására és további vizsgálatára ösztönzik és ezzel is előbbre juthatunk feladataink kimunkálásában.*”⁹⁴

Jegyzetek

1. BÉNYEI Miklós: Kovács Máté életútja. In: Bényei Miklós: Kovács Máté. Bp. : Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2005. 13–30. p.
2. BÉNYEI Miklós: Kovács Máté és a Debreceni Egyetemi Könyvtár Évkönyve = Könyvtári Figyelő, 56. évf. 2010. 2. sz. 277–284. p., különösen a 280. és 282. p.
3. Uo. 278–280., 282. p.; KOVÁCS Máté: Vita a Debreceni Egyetemi Könyvtár évkönyve körül = Magyar Könyvszemle, 1957. 3. sz. 297–301. p.
4. SEBESTYÉN György: Kovács Máté, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető professzora, 1956–1972. In: Hangodi Ágnes (szerk.): A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet a száz esztendeje született Kovács Máté tiszteletére. Debrecen : Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, 2007. 65–90. p. Valamivel korábban: SEBESTYÉN György: Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve. Az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének rövid története. Budapest : ELTE Eötvös Kiadó, 2007. 92–102. p.
5. KOVÁCS Máté: A könyvtártudomány a szocialista tudo-

- mánypolitikában = Magyar Könyvszemle, 1961. különszám. 7–31. p. – Történeti ismertetése, részben elemzése: FÜLÖP Géza: Könyvtártudomány és bibliológia. Kovács Máté könyvtárelméleti koncepciója In: Suppné Tarnay Györgyi (szerk.): Könyv és könyvtár XVIII. Kovács Máté emlékének. Debrecen : Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára, 1997. 41–52. p. Korábban közzé téve a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros-ban (1996. 12. sz. 19–28. p.).
6. KOVÁCS Máté: A magyar könyv- és könyvtárkultúra a szocializmus kezdeti időszakában 1–3. = Magyar Könyvszemle, 1960. 3. sz. 229–254. p., 1960. 4. sz. 361–391. p., 1961. 1. sz. 1–43. p.; Szabó Ervin a magyar szocialista művelődéspolitikában és könyvtári kultúrában = Könyvtáros, 1968. 9. sz. 507–514. p.; Könyvtáraink másfél évtizede = Könyvtáros, 1961. 5. sz. 257–262. p., A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. In: A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig. Budapest : Gondolat, 1963. 15–40. p.
  7. Gutenberg és a modern ember világa = Nagyvilág, 1968. 4. sz. 636–638. p.
  8. A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében az államalapítástól 1849-ig. Szerk. Kovács Máté. Bp. : Gondolat, 1963. 758 p., 20 t.; A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében 1849-től 1945-ig. Szerk. Kovács Máté. Bp. : Gondolat, 1970. 722 p. – A szöveggyűjtemény két kötetéről és a kéziratban maradt harmadik kötetéről részletesebben TÓTH Gyula: Adalékok a könyv és könyvtár a magyar társadalom életében című kötetek keletkezéséhez, Kovács Máté történeti és elméleti munkásságához. In: Hangodi Ágnes (szerk.): A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet a száz esztendeje született Kovács Máté tiszteletére. Debrecen : Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, 2007. 163–178. p.
  9. SALLAI István – SEBESTYÉN Géza: A könyvtáros kézikönyve. 2., átd., bőv. kiad. Bp.: Gondolat, 1965. 831 p., 21 t.
  10. SZENTMIHÁLYI János – VÉRTESY Miklós: Útmutató a tudományos munka magyar és nemzetközi irodalmához. Budapest : Gondolat, 1963. 730 p.
  11. KŐHALMI Béla: A tudományos tájékoztatás fejlődése hazánkban 1945–1965. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1967. 574 p.
  12. FÜLÖP Géza: A magyar olvasóközönség a felvilágosodás idején és a reformkorban. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1978. 292 p.
  13. BÉNYEI Miklós: Kovács Máté és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete = Könyvtári Figyelő, 58. évf. 2012. 4. sz. 783–784. p.
  14. PATKÓSNÉ HANESZ Andrea: Kovács Máté könyvtárpolitikai tevékenysége az Országos Könyvtárügyi Tanács és az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács tükrében. In: Hangodi Ágnes (szerk.): A jövő a múlt és a jelen egységére épül. Emlékkötet a száz esztendeje született Kovács Máté tiszteletére. Debrecen : Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, 2007. május 19-én nevezték ki az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökének; ezzel a feladattal az 1962. május 17-én létrehozott Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanácsban is megbízták. A szakbizottság már 1964 júniusában is működött (ld. Gerő Gyula: Magyar könyvtártörténeti kronológia 1996–2007. Bp. : Országos Széchényi Könyvtár, 2009. 1. köt. 240–241., 270., 285. p.).
  15. A sajtóközlemények alapján szórványos adalékokat közöl Patkósné i.m. 27–37.p., valamint Gerő Gyula i.m. (A szóban forgó szakbizottságról: 1. köt. 285., 288., 289., 294., 296., 297., 307., 316. p.).
  16. Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára Fond 210/160–172. – Ebben a tucatnyi palliumban a kéziratári számozás szerint 869 dokumentumot őriznek változó terjedelemben (egyőtől akár harminc oldalig). Ehhez még hozzávehetjük az Országos Könyvtárügyi Tanács korábbi éveiből származó iratokat (nyolc palliumban): OSZK Kézirattára, Fond 210/152–159. – A Fond 210/172. palliumában kifejezetten az OKDT évkönyveivel kapcsolatos, 1967 és 1969 között keletkezett dokumentumokat őrzik (41 iratot).
  17. Gerő Gyula, i. m. 275. p.
  18. A megállapítást Kovács Máté tette az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1966. február 11-i ülésén. (Jegyzőkönyv, OSZK Kézirattára Fond 210/164. 30. sz. irat 11. p.)
  19. Gerő Gyula, i. m. 275., 276. p.
  20. „Az utóbbi években a könyvtárosok közül egyre többen és egyre nyomatékosabban sürgették a szakmai publikációk körének bővítését” – írta Kovács Máté (Bevezető a Könyvtártudományi Tanulmányokhoz. In: Könyvtártudományi Tanulmányok 1968. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1968 [!1970]. 5. p.) Hasonló gondolatokban mozog Rácz Aranka felszólalása az OKDT 1968. február 29-i ügyvezető elnökségi ülésén. (Jegyzőkönyv az OKDT 1968. febr. 29-i kibővített ügyvezető elnökségi ülésén, OSZK Kézirattára Fond 210/166. 14. sz.)
  21. Meghívó az OKDT ügyvezető elnöksége 1966. január 22-i ülésére (OSZK Kézirattára Fond 210/164. 11-12. sz.)
  22. A könyvtártudományi kutatás távlati programja, 1966–1970. Témajegyzék = Könyvtári Figyelő, 1966. 4. sz. 204–209. p. Vö. N. RÁ CZ Aranka: Az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács munkaterve = Könyvtáros, 1966. 4. sz. 189–190. p. Ezt az OKDT 1966. február 11-i ülésén vitatták meg (Gerő Gyula, i. m. 296. p.).
  23. Az OKDT kiadványi tevékenysége /Javaslat/ (OSZK Kézirattára Fond 210/166. 12. sz.)
  24. Uo. – Az irat mellékletében található az 1967-es kötet tar-

- talomjegyzéke. – Pataky Ernő, Héberger Károly, Kertész Gyula, Varga Béla, Katsányi Sándor és Sebestyén Géza tanulmánya megjelent az elsőként napvilágot látott 1968-as kötetben, Kovács Máté viszont nem vette be *A könyv és az olvasás társadalmi funkciója* című dolgozatát.
25. Könyvtártudományi Tanulmányok 1967. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 1. sz.) Tíz tanulmányt tervezett, ezek közül az első, 1968-as évkönyvben négy dolgozat (Pataky Ernő, Varga Béla, Kertész Gyula, továbbá Urbán László és felesége tollából) meg is jelent. Kovács Máté ide *A magyar könyvtárügy rendszere a szocializmus viszonya között* címmel kívánt írni. Iszlai Zoltán és N. Rácz Aranka tanulmánya az 1969-es évkönyvben látott napvilágot. Papp István és Szentmihályi János (A bibliográfiai tevékenység koordinálásának lehetőségei és problémái), Sente Ferenc és Urbán László (Bejáró munkások művelődési viszonyai), Verseghy György (A politikai irodalom és a politikai irodalom iránti igény a közművelődési könyvtárakban) tervezett írásai nem kerültek be a sorozatba.
26. A kéziratot hagyatékban fellehető ilyen tartalmú levelek: Hoványi Gábor levele Kovács Máténak, 1968. szept. 5. (Három osztályozási probléma: az elemzés, a rendelés és a szerep-jelölés c. disszertációját küldi); Koger Tamás (Megyei Könyvtár, Tatabánya) levele az OKDT-hoz, 1968. december 9. (nem tud küldeni semmit); Iszlai Zoltán levele Kovács Máténak, 1967. július 5., 1968. november 12., 1968. december 8. (később, az 1968-es évkönyvben megjelent tanulmányáról); Galántai Béla (Dunaújváros) levele Kovács Mátéhoz, 1969. jan. 7. OSZK Kézirattára Fond 210/172. 17., 24., 2., 22–23., 27. sz.
27. A Népművelési Propaganda Iroda igazgatója, Nemes Iván levele Kovács Mátéhoz, az OKDT elnökéhez 1967. február 11-én (OSZK Kézirattára Fond 210/165.). Az OKDT 1967. március 10-i elnökségi ülésének napirendjén szintén csak az 1968-as tanulmánykötet szerepelt. (OSZK Kézirattára Fond 210/165.)
28. Meghívó az OKDT Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottságának 1967. június 28-i ülésére, Előterv az OKDT 1968-1970. évi kiadványaihoz, 1967. június 28., Kiadványterv 1967–1970. évekre, 1967. augusztus 7. OSZK Kézirattára Fond 210/165. 59., 80., 81. sz. – A hallgatói kötetet eredetileg 1969-re tervezte: Az OKDT kiadványi tevékenysége (Javaslat). OSZK Kézirattára Fond 210/166. 12. sz. Hagyatékában látható ennek előzetes tervezete (tartalomjegyzéke), ahol a tanszéki munkatársak mindegyikét felsorolja, továbbá négy doktori disszertációt és öt szakdolgozatot. (Könyvtártudományi tanulmányok 1969. OSZK Kézirattára Fond 210/172. 34. sz.)
29. Előterv az OKDT 1968–1970. évi kiadványaihoz, 1968. június 28., Kiadványterv 1967-1970. évekre, 1967. augusztus 7. (OSZK Kézirattára Fond 210/165. 59., 80., 81. sz.) Az 1968 elején keletkezett tervvázlatban 1970-re egy részben hasonló tematikájú évfordulós kiadványra gondolt: „*A felszabadulás 25. évfordulójára szánt kiadvány a magyar közművelődési könyvtárak fejlődéséről az elmúlt 25 év alatt.*” (Az OKDT kiadványi tevékenysége /Javaslat/. OSZK Kézirattára Fond 210/166. 12. sz.)
30. Az OSZK Kézirattára Fond 210/172. 3. sz. A levélben felsorolta a leendő cikkeket, amelyek egy kivételével meg is jelentek a Könyvtártudományi Tanulmányok 1968 című kötetben. A kivétel Kovács Máté írása: ekkor még *A könyv és az olvasás társadalmi funkciója* címmel akart tanulmányt írni.
31. Az OSZK Kézirattára Fond 210/172. 5. sz. A szerződés – uo. 4. sz. – az előbbi jegyzetben említett tanulmányról szólt. Kovács Máté hagyatékában a Katsányi Sándor, Urbánné Horváth Júlia és Urbán László, Páldy Róbert (A vidéki városok könyvtári ellátása – ez végül is nem jelent meg a sorozatban), valamint Varga Béla dolgozatáról készült „Megjegyzések” maradtak fenn 1967. június 14., 17. 18-i dátummal. Héberger Károly tanulmányáról már korábban, 1967. ápr. 20-án hosszabb, hét oldalas véleményt írt. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 8–11., 7. sz.)
32. Meghívó Molnár Jánoshoz főosztályvezetői értekezletre, 1968. ápr. 26. Melléklete: Az OKDT feladatai, szervezete és tevékenysége (OSZK Kézirattára Fond 210/166. 25. sz.) Az előterjesztést az OKDT elnöksége április 3-án tárgyalta *Tájékoztató az OKDT tevékenységéről* címmel. (OSZK Kézirattára Fond 210/166. 17. sz.)
33. [Cím nélküli stencilezett körlevél], 1968. november 11. (OSZK Kézirattára Fond 210/166. 79. sz.)
34. Bevezető a Könyvtártudományi Tanulmányokhoz; [Gépirásos üzenet] Rácz Aránaknak, 1968. július 22. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 12–13. sz.)
35. Kovács Máté levele a Népművelési Propaganda Iroda műszaki osztályvezetőjéhez, Fehérvári Tiborhoz, 1969. január 5. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 26. sz. A kiemelés Kovács Mátétól származik)
36. Könyvtártudományi Tanulmányok 1968. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1968 [1970]. 612 p.
37. Uo. 327. p. – Említi Patkósné i. m. 35. p. – Az évkönyvsorozat megindulásának tényéről az OKDT körlevélben tájékoztatta a könyvtárakat és a szakirodalmi tájékoztatási intézményeket. Kiemelték, hogy a tanulmányok egy része az országos könyvtártudományi pályázatokra készült. [Cím nélküli stencilezett körlevél]. (OSZK Kézirattára Fond 210/166. 89. sz.) Mivel a dokumentumon nincs dátum, viszont az 1968-as iratokhoz sorolták be, nem kizárt, hogy még 1969 legvégén készült, esetleg pár nappal a kötet tényleges megjelenése előtt.

38. KOVÁCS Máté: Bevezető a Könyvtártudományi Tanulmányokhoz. In: Könyvtártudományi Tanulmányok 1968. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1968 [1970]. 5–11. p. Az idézetek: 10., 10., 11. p.
39. Könyvtártudományi Tanulmányok 1968. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, 1968 [1970]. 13–112. p.
40. PATAKY Ernő: A szakkönyvtárak és szerepük a tájékoztatásban. Uo. 113–206. p.
41. HÉBERGER Károly: Az egyetemi könyvtárak tevékenységének és szolgáltatásainak elemzése. Uo. 207–296. p.
42. URBÁNNÉ HORVÁTH Júlia – URBÁN László: A közművelődési könyvtárak működésének gazdasági elemzése. Uo. 297–361. p.
43. KERTÉSZ Gyula: A járási könyvtárak fejlesztése és problémái. Uo. 363–459. p.
44. VARGA Béla: Az Ajka környéki bejáró üzemi munkások művelődési helyzete. Uo. 461–545. p.
45. KATSÁNYI Sándor: Kisközségek könyvtári ellátása. Uo. 547–580. p.
46. SEBESTYÉN Géza: Az 1947-es törvénytervezet. Uo. 581–612. p. – Érdekes adalék, hogy az OKDT ügyvezető elnökségi ülésén, 1968. február 29-én Kovács Máténak meg kellett győznie a jelenlévők egy részét (elsősorban Barabási Rezsőt, a KMK akkori igazgatóját), hogy az 1947-es törvénytervezet valóban elkészült, és az 1956-os törvényerejű rendelet több vonatkozásban merített belőle. (Jegyzőkönyv az OKDT 1968. febr. 29-i ügyvezető elnökségi ülésén. OSZK Kézirattára Fond 210/166. 13. sz.)
47. PÁLVÖLGYI Endre: Könyvtártudományi Tanulmányok 1968 = Könyvtári Figyelő, 1970. 2. sz. 170. p.
48. KISS István: Könyvtártudományi Tanulmányok = Könyvtáros, 1970. 5. sz. 304. p.
49. PÁLVÖLGYI Endre, i. m. 175. p.
50. Uo. 170-175. p., KISS István, i. m. 304–306. p., TÓTH András: Könyvtártudományi Tanulmányok 1, 1968. In: Magyar Könyvszemle, 1971. 2–3. sz. 241–243. p.
51. Könyvtártudományi Tanulmányok 1969. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1970 [1971]. 734 p. A megjelenés időpontja: Gerő Gyula, i. m. 338. p. – Rácz Aranka 1971. február 3-án azt írta Kovács Máténak: „Az 1969-es tanulmányköteteket a hazai folyóiratoknak megküldtem ismertetésre”. (OSZK Kézirattára Fond 210/169. 2. sz.) Lehet, hogy a Művelődésügyi Minisztériumban dolgozó Rácz Aranka hamarabb megkapta a kiadótól (vagy a nyomdától) a recenzens példányokat: talán innen ered az időbeli eltérés Gerő Gyula közlésétől.
52. Kovács Máté szerkesztői/lektori észrevételei („Vélemény”) közül a hagyatékban található a Wallerhausen Gyula, Futala Tibor és Csenedes János, valamint (“Megjegyzések”) Iszlai Zoltán dolgozatáról írottak. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 35., 36., 37., 38–39. sz.)
53. A küldeményt a miniszterhelyettesnek címezte a név feltüntetése nélkül. (OSZK Kézirattára Fond 210/172. 40–41. sz.)
54. KOVÁCS Máté: Előszó. In: Könyvtártudományi Tanulmányok 1969. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1970 [1971]. 7–8. p. Az idézetek: 7. és 8. p.
55. KOVÁCS Máté: Az egyetemi könyvtárosképzés két évtizedes fejlődése és főbb kérdései. Uo. 9–130. p.
56. CSENDES János: A középfokú könyvtárosképzés kérdései. Uo. 319–379. p.
57. VADÁSZ Ferencné: A könyvtárosok szakmai továbbképzése. Uo. 381–453. p.
58. Uo. 131–189. p.
59. FUTALA Tibor: A könyvtarospálya követelményei a közművelődési könyvtárak felsőfokú munkaköreiben. Uo. 191–236. p.
60. N. RÁ CZ Aranka: A gyermekkönyvtárosok hivatása és képzésük problémái. Uo. 237–318. p.
61. GALÁNTAI Béla: A könyvtár a tudományos-technikai forradalom korában. Uo. 455–505. p.
62. WALLESHAUSEN Gyula: A könyvtárvezetés főbb elméleti kérdései. Uo. 507–596. p.
63. ARATÓ Attila – SIMON Zoltán: A kiemelt községi könyvtárak helyzete a nagyközséges megyékben. Uo. 597–637. p.
64. ISZLAI Zoltán: A felnőttek nevelése és a közművelődési könyvtár. Uo. 639–679. p.
65. DÉR Mária – VOIT Krisztina: Az egyetemi könyvtárszakon készült szakdolgozatok és disszertációk jegyzéke. Uo. 681–734. p.
66. BERE CZKY László: Könyvtártudományi tanulmányok 1969 = Könyvtári Figyelő, 1971. 2. sz. 177–178. p.
67. KISS István: Könyvtártudományi tanulmányok = Könyvtáros, 1971. 6. sz. 366–368. p., az idézet: 366. p.
68. OKDT [stencilezett körlevele], 1969. július 23. (OSZK Kézirattára Fond 210/167. 27. sz.)
69. Kovács Máté levele Nemes Ivánnak, a Népművelési Propaganda Iroda igazgatójának, 1969. augusztus. 13. (OSZK Kézirattára Fond 210/167. 28. sz.)
70. Könyvtártudományi Tanulmányok 1970. (OSZK Kézirattára Fond 210/168. 16. sz.)
71. OSZK Kézirattára Fond 210/170. 93. sz.
72. Könyvtártudományi Tanulmányok 1970. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia teljes dokumentumanyaga. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Budapest : Népművelési Propaganda Iroda, 1971. 508 p., Kondor Istvánné: Előszó. Uo. 13–14. p.
73. Kovács Máté egyik kéziratos feljegyzésében a könyvtárügyi konferencia iratait a Könyvtártudományi Tanulmányok 1971 című kötetben gondolta megjelentetni (OSZK Kézirattára Fond 210/170. 94. sz.), de hát ez nem elsősorban rajta múlt.

74. Gerő Gyula, i.m. 335. p.
75. Gosztonyi János művelődésügyi miniszterhelyettes: Megnyitó beszéd. Uo. 17–19. p., Kondor Istvánné: Könyvtárosok és társadalom. Uo. 20–29. p., A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia tézisei. Uo. 31–68. p., Kondor Istvánné, a Könyvtárososztály vezetőjének vitázó összefoglalása. Uo. 72–77. p., Bíró Vera, a Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya vezetőjének zárszava. Uo. 78–80. p., A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlásai. Uo. 81–90. p.
76. Könyvtár és közművelődés. Uo. 93–111. p., Könyvtár és oktatás. Uo. 113–191. p., Könyvtár és tájékoztatás – tudomány és termelés. Uo. 193–288. p., A Könyvtárosok és dokumentálók képzése és továbbképzése. Uo. 289–331. p., Országos központi szolgáltatások. Uo. 333–409. p.
77. ÓNODY Miklós: Könyvkiadás, könyvterjesztés és a közművelődési könyvtárak. Uo. 413–442. p., HALÁSZ Béla – KATSÁNYI Sándor: A könyvtárhasználói szokások változásai. Az információ iránti igényváltozások tükrében. Uo. 443–476. p.
78. A III. Országos Könyvtárügyi Konferenciával kapcsolatos cikkek, tanulmányok bibliográfiája. Uo. 477–484. p.
79. KISS Jenő: Könyvtártudományi Tanulmányok 1970 = Könyvtári Figyelő, 1973. 2. sz. 219–221. p.
80. Könyvtártudományi Tanulmányok 1971–1972. Szerk. Kovács Máté, Rácz Aranka. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, 1973 [1974]. 349 p. A megjelenés dátuma Gerő Gyula, i.m. 374. p.
81. OKDT körlevél, 1971. szeptember 23. (OSZK Kézirattára Fond 210/169. 47. sz.) Ő maga *A bibliológiai gondolkodás alakulása a magyar szakirodalomban* címmel akart tanulmányt írni a kötetbe.
82. Kovács Máté levele Nemes Ivánhoz, a Népművelési Propaganda Iroda igazgatójához, 1972. augusztus 14. (Könyvtártudományi Tanulmányok 1973. OSZK Kézirattára Fond 210/170-92., 97. sz.)
83. B. NAGY Ernő: A szakirodalmi igények regionális ellátása. Uo. 7–66. p., ARATÓ Ferenc: Iskolai könyvtáraink fejlődése. Uo. 67–130. p., DOMANOVSKY Ákos: A nemzetközi szabványosított könyvszámolás (ISBN) ismertetése és javaslat bevezetésére Magyarországon. Uo. 131–152. p., OROSZ Gábor: Reportállomány katalógusának előállítása számítógépes eljárással. Uo. 153–166. p., SCHIFF Ervin: A magyar nyelvű általános műszaki tezaurusz. Elvek és megvalósítás. Uo. 167–181. p., URBÁN László: Könyvtárstatisztikai összefüggések. Uo. 183–228. p., DÉR Mária: Szabadidő és olvasás. Uo. 229–281. p., KUNTÁR Lajos: Könyv, könyvtár és a mai falu. Uo. 283–318. p.
84. VÉRTESY Miklós: Könyvtártudományi Tanulmányok 1971–1972 = Könyvtáros, 1974. 11. sz. 690. p.
85. CSÜRY István az 1960-as években nem kifogásolta a „könyvtártudomány” kifejezés használatát, noha olykor voltak maliciózus megjegyzései. Példaként ld. Jegyzőkönyv az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1966. február 11-i üléséről (Az OSZK Kézirattára Fond 210/164. 30. sz. 12. p.): „a könyvtártudományi kutatások terve olyan, mint egy könyvtártudományi kézikönyv tartalomjegyzéke”. Az OKDT 1971. okt. 14-i, debreceni ülésén is visszafogottan nyilatkozott e kérdésben. (Jegyzőkönyv az OKDT ülésén, 1971. okt. 14. OSZK Kézirattára Fond 210/169. 65. sz.)
86. CSÜRY István: Könyvtártudományi Tanulmányok 1971–72 = Könyvtári Figyelő, 1975. 4. sz. 458–463. p., az idézetek: 463., 458. p.
87. Könyvtártudományi Tanulmányok 1975. Az egyetemi és főiskolai könyvtárak 2. országos konferenciájának anyaga. Szerk. Csüry István [et al.]. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda, 1976. 251 p. A konferenciát 1975. szeptember 2-4-én tartották, a kiadvány 1977 elején látott napvilágot. (Gerő Gyula, i. m. 387. p.)
88. Ennek jelei már Kovács Máté életében is mutatkoztak, mint például az OKDT 1971. okt. 14-i ülésén, bár itt még nem volt éles a szembenállás. (Jegyzőkönyv az OKDT ülésén, 1971. október 14-én, Debrecenben. OSZK Kézirattára Fond 210/169. 65. sz.)
89. KATSÁNYI Sándor: Könyvtári kutatások = Könyvtáros, 1978. 11. sz. 689–690. p. – A nézeteltérések észlelhetők voltak az OKDT Kutatáspolitikai Szakbizottságának 1972. április 25-i alakuló ülésén is, bár a hosszú vitában nem vetődött fel az a kérdés, hogy tudomány-e a könyvtártudomány. (Jegyzőkönyv, OSZK Kézirattára Fond 210/170. 12. sz.)
90. Kondor Istvánné, a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezetője levele Kovács Mátéhez (OKDT elnöke, 1972. január 28. OSZK Kézirattára Fond 210/170. 1. sz.)
91. Gerő Gyula, i. m. 350. p.; Jegyzőkönyv a kutatáspolitikai szakbizottság alakuló üléséről, 1972. április 25. (OSZK Kézirattára Fond 210/170. 12. sz.)
92. Könyvtártudományi tanulmányok, könyvtári kutatások. Tanulmányok a könyvtári kutatások fejlesztésének koncepciójához és távlati programjához. Szerk. Havasi Zoltán. Budapest.: Népművelési Propaganda Iroda, 1978. 293 p.
93. B. NAGY Ernő: A könyvtári kutatások személyi tényezői. In: Könyvtártudományi Tanulmányok 1973–1975. Könyvtári kutatások. Bp.: Népművelési Propaganda Iroda, 1978. 37. p.
94. KOVÁCS Máté: Előszó. In: Könyvtártudományi Tanulmányok 1969. Budapest: Népművelési Propaganda Iroda, 1970 [1971]. 8. p.

Beérkezett: 2016. december 15.